

El Dr. Solé Sabarís, geògraf

per J. VILÀ VALENTÍ

Catedràtic de Geografia de la Universitat de Barcelona.

En diversos aspectes almenys, i probablement en el conjunt de la seva personalitat i de la seva tasca científiques, el doctor Solé Sabarís constitueix un cas força excepcional. Com tindrem ocasió de veure, no es tracta sols d'un geòleg —o d'un naturalista, si voleu— que, en un moment donat, apareix desdoblant en geògraf, sinó d'un autor que, en determinades èpoques, treballa pròpiament en el camp de la Geografia.

Presentat així el problema, podria semblar que el cas no és pas tan excepcional. A Catalunya, com veurem immediatament, diversos geògrafs procedeixen del camp dels naturalistes. En els països on es creà la Geografia en el segle XIX, especialment a Alemanya —acudint, si cal, a l'evocació gairebé mítica d'Alexandre d'Humboldt— aquest fet es dona mantes vegades. Malgrat tot, pot sorprendre ja l'equilibri a què arriben, en diverses èpoques, les tasques geològiques i geogràfiques en el cas del doctor Solé Sabarís. No seria pas just dir que es tracta simplement d'un geòleg «afecionat» als estudis geogràfics. En efecte, no és això sol: la Geografia, dins de la seva obra, pot aconseguir una preponderància ben clara i mostrar una diversitat i una riquesa —d'objectes d'estudi i de mètodes— ben notable.

Respecte aquest darrer punt no és pas sorprenent la seva dedicació a estudis geomorfològics. Adhuc algú podria pensar, més o menys justament, que en definitiva segueix en el camp de la Geologia. Seguint un raonament semblant, podríem acceptar inclús que l'anàlisi d'altres objectes i continguts —condicions climàtiques, per exemple— no l'allunya pas massa de la seva formació naturalista. Però resulta ja sorprenent —i per descomptat, situat clarament dins d'un altre camp científic— el seu interès pels estudis regionals i no pas tan sols per anàlisis concretes sinó també per aspectes teòrics, per qüestions conceptuals i metodològiques.

En aquest homenatge que amics i deixebles li dediquem, ens sembla ben adient subratllar aquesta faceta de la tasca científica del professor Solé Sabarís, la de la seva dedicació a la Geografia. No assagem pas de fer ni un estudi complet ni una valoració —que probablement seria precipitada— de la seva contribució geogràfica. Provarem tan sols d'aclarir dos punts: els camins pels quals arribà a la Geografia i, a través de les seves publicacions especialment, mostrar la diversitat i riquesa de la seva labor geogràfica.

ELS CAMINS CAP A LA GEOGRAFIA

Volem parlar, és clar, dels camins objectius, d'aquells aspectes externs i actuacions que van materialitzant una tendència. De les raons subjectives, profundes i íntimes, per les quals un científic es decanta cap a uns determinats temes i mètodes, és molt difícil parlar-ne a d'altres. Inclús el mateix autor no en té pas sempre una consciència massa clara.

Quant al context social de l'època de la formació científica i els primers temps d'activitats professionals del doctor Solé Sabarís —els anys 25 i més ençà, la Universitat autònoma i l'Institut Escola— cal recordar que constitueixen una fase molt dinàmica de la cultura, la ciència i l'ensenyament a Catalunya.

Des d'un punt de vista objectiu i tenint en compte especialment els contextos cultural i científic de l'època de la seva formació, sembla que el doctor Solé Sabarís desemboca vers la Geografia per dos camins principalment: diguem-ne, per intentar entendre'ns des del primer moment, el camí naturalista i el camí pedagògic.

De les Ciències naturals a la Geografia

Aquest és el camí que bé podem anomenar naturalista. Objectivament, l'estudi de continguts propis del que en el segle XIX se'n dirà clarament i en una forma global Ciències naturals —la Geologia, la Meteorologia, la Botànica— pot portar a considerar per afinitat aspectes netament geogràfics quan hi entra la component àrea superficial o territori i les possibles relacions resultants —àrees de distribució i connexions que es donen, dominis i regions—. Subjectivament, el «naturalista» —que durant un llarg període dels segles XVIII i XIX no serà pas generalment un especialista, el que sols en determinats casos ens permetrà parlar d'un «geòleg», per exemple— pot desdoblar-se en un «geògraf».

Un cas ben conegut i que podem considerar perfectament paradigmàtic és el d'Alexandre d'Humboldt (1769-1859). És un home que rep, a més d'altres ensenyances, una formació geològica (finals del novè decenni del segle XVIII i primera meitat del *dése*) i que després s'interessa vivament

per la Botànica, en especial durant el seu viatge a Amèrica (1799-1804). Quant a la seva activitat geogràfica no hi ha cap dubte: des del segon terç del segle passat Humboldt ha estat considerat com un dels fundadors de la Geografia alemanya, el que equival a dir, en gran part, que ho és de la Geografia contemporània (sobre aquesta figura, que ha donat lloc a una bibliografia ingent, vegeu: Beck, 1959-61).

Amb un cert retard, perfectament explicable per l'evolució general de la Ciència a Catalunya, apareixeran uns casos semblants. El fet es dona, a partir de finals del segle XIX, en naturalistes —la majoria dels quals són en forma preponderant o exclusiva geòlegs— que s'interessen per l'estudi de fets geogràfics. Malgrat l'esquematisme que això pot representar caldrà distingir immediatament entre dos grups, d'acord amb unes observacions que ja hem tingut ocasió d'insinuar. Un bloc seria constituït per aquells naturalistes —o més concretament geòlegs, com hem dit— que poden tenir un cert interès per la Geografia, amb més exactitud per la Geografia física; però que de cap manera podem dir que actuin com a geògrafs. N'hi ha nombrosos exemples, entre els quals podríem citar en Jaume Almera (1845-1919) tingut encertadament com a fundador de l'escola geològica catalana (Solé Sabarís, 1974; Via, 1975) i en Lluís Marià Vidal (vegeu, a Bibliografia, la cita de la seva aportació a la *Geografia de Catalunya* d'en Carreras Candi). La tendència geològica iniciada pel canonge Almera mostra, per altra banda, un cas ben poc corrent de continuïtat, en arribar fins avui dia. Aquesta línia vindria representada per: Jaume Almera—Font i Sagué—Faura i Sans—Ramon Batallé—Lluís Via.

Si hem citat aquest grup de geòlegs és per assenyalar que sols un d'ells, en Norbert Font i Sagué (1897-1910), pot ésser considerat fins a cert punt com a geògraf, encara que dins d'una personalitat molt rica i diversa. Alguns escrits i la inclinació cap a l'estudi de la divisió i la definició comarcals a Catalunya, amb un mapa que bé podem tenir pel primer treball fonamental dins d'un interès i una preocupació que es mantenen encara, justifiquen plenament aquesta afirmació (vegeu Ferran).

Un altre cas ben interessant el constitueix n'Emili Huguet del Villar (1871-1951), home de formació naturalista ben diversa, amb aspectes preponderants, segons les èpoques, favorables a la Botànica o a l'Edafologia (López Palomeque, 1977). Constitueix realment, ens sembla, una personalitat ben original. En efecte, essent inicialment i fonamentalment un naturalista, arribà a publicar diverses obres de Geografia general i de Geografia regional, àdhuc assajant de crear —a voltes ben encertadament— nous conceptes i nous termes. També cal que sigui destacat en Joan Carandell, mort l'any 1937, fonamentalment un geòleg, que sorprèn amb la preparació d'una obra de caràcter regional (publicada després de la seva mort: Carandell, 1942) en la qual hi ha un tractament de diversos aspectes humans en forma ben escaient.

En Lluís Solé Sabarís, nascut l'any 1908, estudià a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona els anys 1925-29. És primordialment un naturalista i, més concretament, un geòleg, com ho mostra, entre moltes altres activitats, la seva tesi doctoral sobre la fauna coralina de l'Eocè català, acabada l'any 1936 (dirigida pel professor Maximino San Miguel de la Càmera i presentada davant d'un tribunal presidit pel professor Francesc Pardillo). Però ben aviat es decantà també vers la Geografia. Sens dubte hi influí, en un grau possiblement important i com a raó diguem-ne llunyana, el mateix fet que ha inclinat cap a l'estudi geogràfic a altres

naturalistes i geòlegs: el treball de camp. El contacte amb la natura, quan es té també una determinada sensibilitat pels homes i per les seves àrees d'instal·lació, pot conduir cap a l'interès pels anàlisis geogràfics. Estaríem, doncs, davant d'un cas més d'inclinació per la Geografia a través d'una vocació i una activitat naturalistes, més concretament geològiques.

Es possible també que hi hagin altres raons. Una d'elles bé podríem anomenar-la el repte de l'època. Ho hem d'entendre correctament: l'època són uns anys concrets i que transcorren exactament a Catalunya. Hom visqué llavors una fase, dinàmica i fecunda, d'interès pel desenvolupament de la Ciència i la cultura catalanes. Però respecte a la Geografia —per altra banda, imprescindible per a definir certs aspectes i resoldre certs problemes, indispensable per ajudar a això que se n'ha dit «fer país»— hi havia un sensible déficit.

En efecte, els cultivadors de la Geografia a Catalunya, ben meritoris certament, eren molt escassos. Entre aquestes poques figures, no cal dir-ho, destacava ja en Pau Vila. Aquest buit geogràfic era més greu encara a nivells universitaris, pràcticament sense un cultiu de la nostra disciplina.

Tenint en compte aquest context, crec que no és agosarat pensar que un factor que pot haver inclinat cap a la Geografia alguns autors —i probablement aquest és el cas del doctor Solé Sabarís— és assajar d'omplir, d'una manera o altra, aquest buit. Hi hauria almenys i com a punt de partida un intent d'organitzar, des de la seva formació naturalista, unes bases més sòlides —l'estudi del relleu, del clima, de les aigües— de l'edifici geogràfic.

De fet, quan per aquest temps foren publicades a Catalunya les primeres monografies regionals dins d'una concepció moderna, hom sol·licità per part dels geògrafs la col·laboració de geòlegs o d'especialistes en Geografia física. Al·ludim a Marcel Chevalier, que escrigué el cap. II (Evolució geològica) de *La Cerdanya* d'en Pau Vila (1926; pp. 31-45), i al Dr. Ramon Bataller, que escrigué els caps. I i II (Evolució geològica. Els aprofitaments geològics) de *La Plana de Vic* de Gonçal de Reparaz (1928; pp. 11-37). Heus ací com unes raons de conjuntura científica i cultural, que àdhuc potser podríem atrevir-nos a qualificar en últim terme de patriòtiques, poden haver estat capaces d'impulsar un autor cap al cultiu d'una determinada branca d'investigació, en el nostre cas la Geografia física i inclús també la regional.

Un fet concret que sembla que acomplí un paper important en la decisió de l'autor que ens ocupa d'inclinar-se vers la Geografia fou un curset que seguí, l'any 1927, al Centre Excursionista de Catalunya i que va córrer a càrrec d'en Pau Vila i del geòleg Marcet Riba, a qui el doctor Solé Sabarís havia conegut com a ajudant de la Facultat de Ciències. Llavors probablement s'adonà, potser per primera vegada, d'una manera evident, dels valors de la Geografia —amb la inclusió, és clar, dels seus aspectes humans i regionals— i de com un naturalista podia contribuir al desenvolupament dels estudis geogràfics a Catalunya.

L'interès formatiu de la Geografia

Aquest és el segon camí, que podríem dir-ne pedagògic. El punt de partida, objectivament i subjectivament, pot ésser ben diferent de l'altre. Ara es tracta de reconèixer i subratllar el valor formatiu de la Geografia. En efecte, val la pena cultivar-la perquè, ben ensenyada, ajuda a desenvolupar decisivament unes facultats de l'infant i de l'adolescent: l'observació, la

memòria, el raonament, posem per cas. Molt diversa en els seus continguts, rica en relacions ben diferents —haurem de recordar que la Geografia ha estat definida com una «Ciència de síntesi»?—, la nostra disciplina desplega tot un ventall de concretes possibilitats: observació de la natura i de les activitats de l'home sobre el territori; orientació i localització de fets sobre la superfície terrestre; reflexió sobre connexions del món físic i biòtic i del món humà.

Hom pot atènyer així, en l'infant i en l'adolescent, una formació rica, equilibrada, poètica i realista al mateix temps. Amb abundor d'exterioritzacions dels fets observats i escatits —expressió oral, escrita, gràfica, cartogràfica— i obrint unes possibilitats a la comunitat, de cara al futur, d'unes versions aplicades. Encara hauriem d'afegir l'ajuda que la Geografia pot aportar, juntament amb la Història, a desvetllar la consciència de país, un fet que abans hem tingut ocasió d'apuntar i que ara se'n planteja amb un nou enfocament i un altre caire, el de la formació de la infantesa i la joventut.

Tot això fou, més o menys, parcialment intuït per alguns mestres i preceptors, des de finals del segle de l'Il·luminisme. La Geografia aportava també la seva claror a la pretesa fosquedat. La idea penetra a través del corrent russonià i pre-romàntic, que ja sentí Alexandre d'Humboldt en la seva joventut. El pedagog Johan Heinrich Pestalozzi (1746-1827) la reflecteix clarament en els seus mètodes i objectius, en l'últim quart del segle XVIII i a principis del passat.

A Catalunya algunes d'aquestes idees són ben paleses a partir del darrer terç del segle XIX, paral·lelament al corrent cultural postromàntic, que impulsa l'interès per la natura i pel país. És, per exemple, quan comença a institucionalitzar-se l'excursionisme (fundació del Centre Excursionista de Catalunya, 1876). Les primeres mostres clares en el camp pedagògic es donen a principis de segle. Ens sembla que si tenim en compte el que hem dit no pot sorprendre que siguin dos pedagogs, dos mestres, els qui cultivin la Geografia —una «nova» Geografia, és clar— com a eina de formació de l'infant, i que un d'ells acabi convertint-se en un geògraf, més exactament un professor i àdhuc un investigador en el camp geogràfic.

Ens referim, com es pot ja sospitar, a Joan Palau Vera (mort l'any 1918) i Pau Vila (nascut l'any 1881). El primer, finat prematurament, ha deixat publicades diverses notes i orientacions geogràfiques i una traducció d'una obra de divulgació de dos geògrafs anglesos, els germans Herbertson (Herbertson, 1912). El segon, després d'una etapa fonamentalment pedagògica, que en realitat es perllongarà tota la seva vida —crec que ningú no pot negar que en Pau Vila hagi deixat mai d'ésser mestre i professor—, inicia una tasca de recerca geogràfica que culminarà, abans d'abandonar Catalunya, en acabar la Guerra civil, amb la publicació de *La Cerdanya*, l'any 1926, i del *Resum de Geografia de Catalunya*, entre els anys 1928 i 1935 (sobre les publicacions d'aquest autor vegeu Galera, 1975).

La trajectòria pedagògica del professor Solé Sabarís a través de l'ensenyament de la Geografia —o el cultiu d'una línia geogràfica tot seguint unes activitats de Pedagogia, si voleu— és ben llarga i diversa. Constituiria un treball interessant escatir-ho, que no podem pas fer en la present ocasió. Una fase ben clara ve representada pels seus sis anys de mestratge, a un nivell d'ensenyament secundari, a l'Institut Escola del Parc (1933-38), on explicà exclusivament Geografia.

Però aquest interès segueix mantenint-se durant molts anys, quan des del punt de vista de l'ensenyament es limita ja

a nivells estrictament universitaris i a l'exposició i estudi de continguts geològics. Ens sembla que és en diverses obres, que escriu o dirigeix, on millor pot llavors rastrejar-se aquest fet. No hem d'estudiar pas aquesta faceta en la present ocasió, però sí que voldríem assenyalar alguna de les fites més sobresortints. Un parell d'anys abans d'ésser nomenat catedràtic d'Universitat, en un llibre introductori a l'estudi de la Geologia (Solé Sabarís, 1939), té un bon nombre de pàgines que constitueixen una ordenada i clara exposició de diversos aspectes de la Geografia física, especialment de la Geomorfologia. Ens recorda el mètode martonnià, amb una expressió que té la difícil senzillesa dels conceptes clars i ben dits. Hi evoquem també el geògraf francès per la seva aportació d'uns exemples concrets i per la seva preocupació terminològica, tot cercant els mots científics i populars que hom pot considerar més encertats.

Ens mouríem dins d'uns altres nivells —universitaris i amb pàgines senceres molt lligades a la pròpia investigació— si ens referíssim al volum que publicà sobre el relleu espanyol l'any 1953 (Solé Sabarís i Llopis), encara que els valors pedagògics no hi manquen pas. Algunes presentacions i discussions, en efecte, hi són d'un rigor, d'una claredat i d'un encert formal, al mateix temps, ben notables. De la *Geografia de Catalunya*, que el doctor Solé Sabarís dirigeix, en parlarem més endavant. L'interès pedagògic es plasma de nou clarament en el manual de Geografia d'Espanya que dirigeix conjuntament amb el professor Manuel de Terán, amb una part regional, que fa temps fou publicada, i un volum dedicat al conjunt del país, que veié la llum deu anys després (Solé Sabarís i Terán, directors, 1968, 1978).

L'OBRA GEOGRÀFICA

Una manera d'escatir la profunditat i diversitat assolides per l'obra geogràfica d'en Lluís Solé Sabarís pot ésser l'estudi de tres publicacions que podem considerar cabdals o especialment significatives en la tasca geogràfica de l'autor estudiat: el llibre sobre els Pirineus (1951); la direcció de la *Geografia de Catalunya*, a partir de 1953; i l'article sobre el concepte de regió (1975). Recordem que no estudiem pas, en la present ocasió, la seva labor pedagògica —abans simplement esmentada, com a camí de l'autor vers la Geografia— ni les seves tasques i publicacions, ben nombroses i trascendents, al voltant de la Geomorfologia.

Una obra de Geografia regional: «Los Pirineos»

Cada grup o escola de geògrafs té, per raons de proximitat i de coneixement, possiblement també per un singular afecte, uns casos concrets que evoquen —a voltes fins arribar gairebé a confondre's— els diferents models més o menys abstractes. Per a nosaltres, els geògrafs catalans, «la muntanya» són els Pirineus, com per al grup de Madrid ho és la Sierra —s'entén, la Serralada central— o per al grup de Grenoble, per posar un altre exemple, ho són els Alps occidentals i centrals. Els Pirineus constitueixen un exemple de muntanya, si voleu, relativament reduït —a Catalunya molts fets geogràfics, físics i humans, queden encara ben proporcionats, a la mida de l'home, excepte algun cas, com l'ingent nucli urbà barceloní—, però ben complex i ben interessant. Ens sembla que no ens equivoquem si diem que, per al doctor Solé Sabarís, els Pirineus arriben a ésser la muntanya per antonomàsia.

L'autor treballà intensament a la serralada pirenenca a mitjan i durant la segona meitat del cinquè decenni. Llavors ell era director de la «Estación (després, Instituto) de Estudios Pirenaicos» del Consell Superior d'Investigacions Científiques. El seu interès pels Pirineus el transmet als seus deixebles universitaris —no és propi del mestre transmetre precisament el que hom més coneix i estima?— i també als geògrafs. En aquest sentit, recordarem a tall d'exemple que fou un dels organitzadors del curs organitzat a Jaca, l'estiu del 1946, sobre Geografia general i del Pirineu (Vilà Valentí, en curs de publicació).

Durant forces anys havia anat recollint notes i fent observacions sobre tot el Pirineu i al voltant d'aspectes ben diversos. No tan sols sobre Geografia física i en particular Geomorfologia sinó també respecte a nombrosos temes humans, especialment l'evolució històrica i les activitats econòmiques. Constitueix un fet sorprenent, com hem assenyalat i crec que convé insistir-hi, aquest desdoblament del geòleg en geògraf complet, cercant, és clar, aquells fets que tenen una major repercussió sobre la superfície terrestre, com poden ésser la forma d'ocupació del territori, els cultius i els camps, les àrees de pastures i el poblament.

El llibre aparegué l'any 1951 (vegeu cita a Bibliografia). Podríem calificar-lo, en conjunt, de Geografia regional, dins de la millor tradició de l'escola francesa. Una tradició que dins d'aquest contingut concret —estudis de conjunt de gran part dels Pirineus— comptava amb antecedents remarcables. Aquest és el cas de les obres de Max Sorre (1933), un dels capdavaners de l'esmentada escola, i de Paul Arqué (1943), que foren superades, al nostre entendre, en l'amplitud de la concepció global del treball i en l'anàlisi particular en diversos aspectes, pel llibre al qual en la present ocasió ens referim.

Els enfocaments característics del mètode regional queden reflectits en un intent força reeixit d'aconseguir un equilibri entre les diverses parts tractades i establir-ni unes connexions. Aquest últim punt no és pas fàcil i constitueix un dels perills del mètode, quan es mou dins d'un nivell d'anàlisi «clàssic»; però en l'obra que comentem manté vegades hom aconsegueix establir unes determinades relacions, malgrat que, en altres ocasions, els temes tractats quedin un xic aïllats.

L'obra és concebuda, com era tradicional dins d'uns estudis geogràfics regionals d'amplis sectors, en dues grans parts: la primera formada per estudis temàtics de conjunt; la segona («Los valles pirenaicos») per l'exposició de les característiques comarcals. La primera part està organitzada al voltant d'un eix amb dos grans batents, tot seguint una concepció que fou cultivada amb encert per l'escola francesa del primer terç del segle: el medi ambient natural («El medio») i l'acció humana («El hombre»).

A l'estudi del medi, malgrat que l'anàlisi del relleu és preponderant (pp. 21-132), fet que podia esperar-se d'acord amb l'origen de l'autor i amb la transcendència que aquest fet presenta a l'àrea estudiada, l'exposició de conjunt resta força equilibrada: no hi manca pas un cert desenvolupament del clima, la hidrografia i el paisatge vegetal (pp. 133-194). L'estudi de la part humana ve precedit d'un capítol d'evolució històrica ben concebut, que no apareix pas sovint en obres d'aquest tipus i que compleix perfectament el seu objectiu de servir de pont entre «el medio» i «el hombre» i que ens acostava a unes realitats més complexes que les purament naturals. L'estudi dels «géneros de vida» (àdhuc la terminologia, en aquest cas, és idèntica a l'emprada per Vidal de la Blache i

la seva escola) representa definir amb encert els trets característics de tres grups d'activitats: l'agricultura; la ramaderia; les explotacions mineres i forestals i les indústries.

Pot estranyar —és aquest potser el dèficit més greu que aquesta part presenta— la manca d'un estudi particular de la població pirenenca (evolució poblacional, densitats, migracions, fenòmens de despoblació). Altres retrets que podrien fer-se ara no tenien pas massa sentit fa trenta o quaranta anys. Inclús en certes ocasions, avançant-se un xic a determinats estudis, hom enceta alguns temes que no eren pas massa tractats encara pels geògrafs de l'època. No hem pas d'oblidar, per altra banda, que un llibre com el que analitzem ha de recolzar-se forçosament en una bibliografia àmplia i completa. Hi falta, per exemple, un estudi a part de l'estructura agrícola, però no hi manca pas una referència a la propietat comunal, en referir-se als modes de vida ramaders (pp. 299-303).

Respecte al poblament no interessa pas massa l'estudi de les formes d'instal·lació, però, en canvi, apareix un bon estudi de la casa i les seves relacions amb els modes de vida i amb el medi ambient (hom parla ja, tot referint-se a un context natural i humà, d'un «medio geográfico»). Suggeriu i ben escaient a l'àrea estudiada, inclús amb un punt d'innovació, el capítol sobre els camins i el tràfec comercial, que ens recorda alguns principis d'aquella «Geografia de la circulació» (*Verkehrsgeographie*) que interessà especialment un grup de geògrafs alemanys.

La segona part del llibre representa l'estudi de les divisions comarcals. Unes descripcions encertades i amb una informació ben seleccionada són capaces de presentar, en gairebé un centenar i mig de pàgines (441-582), la diversitat del que es considera unitats bàsiques pirenenques.

La direcció de la «Geografia de Catalunya»

L'empenta inicial per a la preparació i publicació de la *Geografia de Catalunya*, el primer volum de la qual es publicà l'any 1958 (vegeu cita a Bibliografia), fou deguda en bona part al professor Solé Sabarís. La continuïtat de la labor, en una tasca que resultà ben llarga i complexa, també hem d'atribuir-la-hi en una bona mesura. Per això val la pena de destacar el paper acomplert pel nostre autor i la significació de l'obra, sense assajar, en la present ocasió, d'analitzar-la més a fons. Quedi ben clar que si avui tenim entre mans una *Geografia de Catalunya* ben digna, que fou concebuda fa més de vint-i-cinc anys, a ell ho devem en bona part.

Probablement no ens equivoquem pas si diem que aquest llibre té una especial significació —per l'època en la qual fou iniciat i publicat, pels autors, per l'idioma i també per alguns objectius implícits— dins de la cultura catalana. Certes obres geogràfiques, tot intentant donar consciència de país, responen al que abans n'hem dit el repte de l'època. A Catalunya hi havia antecedents d'una obra semblant, dins del camp de la Geografia, a principis de segle —la benemèrita *Geografia de Catalunya*, que dirigí en Francesc Carreras Candi—, i un intent no massa reeixit i que quedà estroncat després de publicar-se uns capítols, en el quart decenni. En el sisè era una empresa un xic agoserada iniciar una tasca d'aquest tipus, per diverses circumstàncies. Però el director de l'obra —home de fe en la Geografia i en el país— suposo que cregué que valia la pena córrer el risc.

Un coneixement profund dels ambients geogràfics de Catalunya i llurs homes —volem dir no pas solament geògrafs

sinó també geòlegs, climatòlegs, botànics, historiadors, cartògrafs o simplement bons coneixedors de les comarques, per posar uns exemples— serví al professor Solé Sabarís per a formar un equip ben nombros i divers. És ben clar que la tasca empresa de cap manera podia ésser concebuda com una obra personal ni tan sols d'uns pocs autors.

Em sembla que cal subratllar també que dins de la línia del reball i de la investigació geogràfica el moment no era pas completament negatiu. D'una forma un xic paradoxal, si volem, apuntava una embranzida de la Geografia a Catalunya en aquells anys —la primera tesi doctoral geogràfica, la d'en Salvador Llobet, havia estat publicada el 1947—, malgrat la discontinuïtat de la Guerra civil i la partença de bona part dels pocs geògrafs existents, especialment en Pau Vila. Aquesta qüestió ja l'hem tractada en un altre treball (Vilà Valentí, 1979) i això ens excusa de tornar-hi de nou. Sols hauríem d'afegir ara que, en aquesta revifalla de la Geografia catalana, en Solé Sabarís hi acomplí també un paper destacat.

La tasca de la preparació i publicació de la *Geografia de Catalunya* fou llarga. El primer fascicle aparegué el 1954 i el primer volum complet quatre anys després (Solé Sabarís, 1958). Els altres dos volums veieren la llum, respectivament, els anys 1964 i 1968. El pla d'exposició responia a una concepció, posada al dia, que podem considerar clàssica dins de la Geografia regional contemporània: una primera part de conjunt anomenada, no del tot exactament, de «Geografia general» (vol. I), i una segona d'estudis comarcals (vols. II i III).

No cal pas insistir, ens sembla, en el detall d'altres enfocaments, bona part dels quals ja hem tingut ocasió d'assenyalar en parlar de l'obra sobre els Pirineus. Si que cal dir que un fet que a nosaltres sempre ens va sorprendre era la sensibilitat del director per a incorporar al treball noves concepcions i nous mètodes d'investigació o d'exposició. És gràcies a la seva insistència i al seu interès que apareix l'estudi de nous aspectes —els sòls, a tall d'exemple— i que hom intenta introduir una part gràfica abundant, ben documentada i amb remarcables novetats —la foto aèria, especialment, i també un bon nombre de mapes temàtics—.

Un treball teòric de Geografia regional

Durant el darrer decenni el professor Solé Sabarís ha publicat diversos treballs d'Història de la Ciència geològica, a Catalunya i a Espanya, al llarg dels segles XIX i XX. Desconeixem els antecedents personals d'aquest tipus de recerca, però marquen clarament, ens sembla, un gust especial per l'anàlisi de l'evolució del pensament i de les realitzacions científiques. Una d'aquestes publicacions constitueix un acurat estudi al voltant de la concepció del relleu peninsular i especialment d'aquesta unitat de la qual se n'ha dit Meseta (Solé Sabarís, 1966). És un tema, doncs, que es pot considerar perfectament geogràfic; tant és així que nosaltres mateixos, amb enfocaments que creguérem característics de la nostra disciplina, varem assajar d'aprofundir-ne posteriorment alguns aspectes que havien estat plantejats o suggerits en l'esmentada recerca (Vilà Valentí, 1975).

Aquest interès per a l'evolució de les concepcions i mètodes s'ha reflectit també, dins de l'obra del doctor Solé Sabarís, en el camp de la Geografia. Aquest fet era ja evident en les converses mantingudes en el si del consell de redacció de la *Geografia de Catalunya*. Recordem perfectament, a tall d'exemple, els atinats plantejaments i observacions fets per

l'autor del qual parlem al voltant dels conceptes de regió i de comarca, quan hom preparava el capítol I, preliminar —«Introducció a l'estudi de les comarques catalanes»— dels dos volums de la Geografia comarcal.

Però on resta ben palesa aquesta viva preocupació per la teoria regional és en un llarg article escrit ara fa uns vuit o nou anys, si bé fou publicat amb un cert retard (Solé Sabarís, 1975). No és pas ara l'ocasió per analitzar el ric i complex contingut d'aquest treball, però sí per comentar breument el seu significat dins de la trajectòria de la tasca científica de l'autor. Mostra amb claredat una copiosa experiència i una llarga reflexió sobre els distints caires i facetes del tema i una informació bibliogràfica abundant, ben seleccionada i al dia. De nou ens sorprèn la diversitat temàtica i l'encert en l'enfocament de continguts molt allunyats de la seva inicial formació geològica o, a tot estirar, fisiogràfica.

En efecte, hi ha una anàlisi, és clar, de «la regió natural» (pp. 418-434); però queda en conjunt equilibrat i àdhuc en alguns aspectes amb una consideració secundària, com en definitiva li correspon, en funció de la concepció de conjunt del treball, enfront del que l'autor en dirà «la regió geogràfica» i la «regió econòmica» (pp. 435-466). La riquesa temàtica resta palesa de nou quan observem la diversitat d'enfocaments i objectius. Hi ha rigor i encert quan planteja certes qüestions dins d'un pla històric, i també quan assenjala unes conclusions amb una possible trascendència social i àdhuc política, acostant-se al que en diem la Geografia aplicada.

La conclusió fonamental

La darrera publicació, al nostre parer, serveix per arrodonir el que podem considerar conclusió bàsica del present treball. El doctor Solé Sabarís, com a geògraf, prescindint dels seus estudis geomorfològics, presenta una marcada tendència vers la Geografia regional, d'acord amb una concepció propera a l'escola francesa clàssica, volem dir del primer terç del segle actual. Probablement arribà a aquesta visió a través del concepte de regió natural, que fou ben aviat diversificat amb altres elements i factors i àmpliament ultrapassat.

En efecte, amb sensibilitat desperta i amb indubtable flexibilitat mental, continuà una línia d'enriquiment intel·lectual que arribà inclús, dins de l'indicat camp de la Geografia regional, a uns esquemes i plantejaments teòrics. Hem de confessar que, un xic paradoxalment si volem, hi ha un bon nombre de geògrafs que, en contrast amb la trajectòria de l'autor considerat, no havien o no han pas arribat a aquests nivells de reflexió.

Podríem afegir que altres objectes d'estudi sempre semblen tenir una relació més o menys estreta amb la visió regional. Així succeeix amb l'interès que el doctor Solé Sabarís ha manifestat envers l'anàlisi del paisatge, concebut per ell globalment en els darrers anys, tendència que pot haver-se iniciat també a partir dels estudis d'àrees geomorfològiques. Però l'examen d'aquests fets es fa més difícil, perquè al voltant de les esmentades observacions i reflexions no existeixen fins ara, almenys que nosaltres sabem, uns treballs escrits.

BIBLIOGRAFIA

- BECK, H. (1959, 1961): *Alexander von Humboldt*. Wiesbaden, Franz Steiner, 2 vols. (trad. castellana: Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1 vol., 1969).
- CARANDELL PERICAY, J. (1942): El Bajo Ampurdán, tirada a part del *Bol. Univ. Granada*. En la publicació d'aquesta obra hi intervingué precisament, d'una manera decisiva, el doctor Solé Sabarís, llavors catedràtic a la Universitat de Granada.
- FERRAN, S.: *Norbert Font i Sagué com a geògraf*. Universitat de Barcelona, Departament de Geografia, Seminari d'Història de la Geografia. Treball en curs de preparació.
- GALERA, M. (1975): Bibliografia de Pau Vila, in *Miscel·lània Pau Vila*, Societat Catalana de Geografia, Granollers, Montblanc-Martin, pp. 65-85.
- HERBERTSON, A. J. i F. D. (1912): *Geografia humana*, traduïda per J. PAIAU VERA, Barcelona, Seix i Barral.
- LÓPEZ PALOMEQUE, F. (1977): *Emilio Huguet de Villar*. Treball inèdit, Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, Seminari d'Història de la Geografia.
- REPARAZ, G. de (fill) (1926): *La Plana de Vic*. Barcelona, Barcino, col. Enciclopèdia «Catalunya».
- SOLÉ SABARÍS, L. (1938): *Introducció a la Geologia*. Barcelona, Apolo.
- SOLÉ SABARÍS, L. (1951): *Los Pirineos. El medio y el hombre*. Barcelona, Alberto Martín; 616 pàs., 38 figs. i mapes, 57 lám. i mapes f. t.
- SOLÉ SABARÍS, LL, director (1958): *Geografia de Catalunya*. Barcelona, Aedos, vol. I (Geografia general). Els vols. II i III (Geografia comarcal) foren publicats, respectivament, els anys 1964 i 1968.
- SOLÉ SABARÍS, L. (1966): Sobre el concepto de Meseta española y su descubrimiento, in *Homenaje a Amando Melón*, Zaragoza, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, pp. 15-45.
- SOLÉ SABARÍS, LL (1974): L'ensenyament de les Ciències naturals a Catalunya, mig segle enrera, in *Homenaje a M.^a de los Angeles Ferrer Sensat*, Barcelona, Institut «Infanta Isabel de Aragón», pp. 69-99.

- SOLÉ SABARÍS, LL (1975): La regió: estudi i concepte, in *Miscel·lània Pau Vila*, Societat Catalana de Geografia, Granollers, Montblanc-Martin, pp. 413-477, 11 figs., 1 mapa f. t.
- SOLÉ SABARÍS, L. i LLOPIS, N. (1953): El relieve, *Geografia de España y Portugal*, vol. I., Barcelona, Montaner y Simón.
- SOLÉ SABARÍS, L. i TERÁN, M. de, directors (1968): *Geografia regional de España*, Barcelona, Ariel.
- SOLÉ SABARÍS, L. i TERÁN, M. de, directors (1978): *Geografia general de España*. Barcelona, Ariel.
- VIA, L. (1975): *Cien años de investigación geológica. En el centenario del Museo Geológico creado por el Dr. Almera en 1874*. Barcelona, C. S. Investigaciones Científicas, Delegación de Barcelona.
- VIDAL, LL M. (s. d.: 1912?): Descripció física general de Catalunya, in *Catalunya*, vol. I de la *Geografia General de Catalunya*, dirigida per F. CARRERAS CANDI, Barcelona, Alberto Martín, pp. 1-71.
- VILA, P. (1926): *La Cerdanya*. Barcelona, Barcino, col. Enciclopèdia «Catalunya».
- VILÀ VALENTÍ, J. (1975): Visión tradicional y visión reciente de la Península Ibérica, in *Scritti geografici in onore di Riccardo Riccardi*, Roma, Società geografica italiana, vol. II., pp. 973-986.
- VILÀ VALENTÍ, J. (1979): Un decenni de Geografia a Catalunya (1945-1954), in *Aportacions. En homenatge al geògraf Salvador Llobet*, Universitat de Barcelona, Departament de Geografia, pp. 203-211.
- VILÀ VALENTÍ, J.: El curso de Geografía general y del Pirineo (Jaca, 1946), *Geographica*, Madrid, Instituto de Geografía Aplicada. En curs de publicació.

Rebut, gener 1979.